

हरियाणा विद्यालय शिक्षा बोर्ड

पाठ्यक्रमस्य अङ्कानां च अध्यायवारविभागः (2025-26)

श्रेणी: - द्वादशी

विषय: - संस्कृतम्

कोड: - 526

सामान्यनिर्देशाः :-

- सम्पूर्णपाठ्यक्रमस्य आधारे एका वार्षिकी परीक्षा भविष्यति।
- वार्षिकी परीक्षा 80 अङ्कानां भविष्यति एवञ्च आन्तरिकं मूल्याङ्कनं 20 अङ्कानां भविष्यति।
- आन्तरिकमूल्याङ्कनस्य कृते निम्नानुसारम् आवधिकं मूल्याङ्कनं भविष्यति :-
 - 6 अङ्कानां कृते** - द्वयोः सैट (SAT) इत्यनयोः पूर्वबोर्डपरीक्षाणाञ्च आयोजनं भविष्यति। तासु परीक्षासु अन्तिमान्तरिकमूल्याङ्कने 4+2=06 अङ्कानां भाराङ्को भविष्यति।
 - 2 अङ्कयोः कृते** - एका अर्द्धवार्षिकी परीक्षा भविष्यति। यस्याः अन्तिमान्तरिकमूल्याङ्कने 2 अङ्कयोः भाराङ्को भविष्यति।
 - 2 अङ्कयोः कृते** - शिक्षकाः कक्षा-कक्षयोः सहभागितायाः (CRP) कृते मूल्याङ्कनं करिष्यन्ति एवञ्च अधिकतमौ द्वौ अङ्कौ अन्तिमान्तरिकमूल्याङ्कने दास्यन्ति।
 - 5 अङ्कानां कृते** - छात्राः परियोजनाकार्यं करिष्यन्ति। यस्य अन्तिमान्तरिकमूल्याङ्कने 05 अङ्कानां भाराङ्को भविष्यति।
 - 5 अङ्कानां कृते** - छात्राणाम् उपस्थितेः अनुसारेण अधिकतमाः 05 अङ्काः प्रदीयन्ते :-

75% तः	80% पर्यन्तम्	= 01 अङ्कः
80% तः उपरि	85% पर्यन्तम्	= 02 अङ्कौ
85% तः उपरि	90% पर्यन्तम्	= 03 अङ्काः
90% तः उपरि	95% पर्यन्तम्	= 04 अङ्काः
95% तः उपरि		= 05 अङ्काः

पाठ्यक्रमस्य संरचना (2025-26)

श्रेणी: - द्वादशी

विषय: - संस्कृतम्

कोड: - 526

क्रम-संख्या	आकलनबिन्दवः		अङ्काः
1.	खण्डः 'क' अपठितावबोधनम् अपठितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि यथानिर्देशं संस्कृतेन लिखत		10
2.	खण्डः 'ख' रचनात्मक-कार्यम् - निबन्धमेकमधिकृत्य पञ्चवाक्यानि संस्कृतभाषया लिखत - छन्दाधारितानां प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषया लिखत - अलङ्काराधारितानां प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषया लिखत		5 6 6
3.	खण्डः 'ग' पठित-अवबोधनम् (पाठ्यपुस्तकम्)		
	पाठसंख्या	पाठानां नामानि	आकलनबिन्दवः
	1.	विद्ययाऽमृतमश्रुते	- गद्यांशस्य हिन्दीभाषया सप्रसङ्गसरलार्थम् - पद्यांशस्य हिन्दीभाषया सप्रसङ्गसरलार्थम् - द्वयोः सूक्तयोः भावार्थं लिखत 4
	2.	रघुकौत्ससंवादः	अथवा श्लोकस्य अन्वयं मञ्जूषातः उचितपदानि चित्वा पूरयत
	3.	बालकौतुकम्	गद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन पूर्णवाक्येन लिखत 4
	4.	कर्मगौरवम्	श्लोकं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन पूर्णवाक्येन लिखत 3
	5.	शुकनासोपदेशः	रेखाङ्कित / स्थूलपदानि आधृत्य कोष्ठकात् प्रश्ननिर्माणकरणम् 3
	6.	सूक्तिसुधा	कविपरिचयाधारितानां प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि 4
	7.	विक्रमस्यौदार्यम्	रचनापरिचयाधारितानां प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि 4
	8.	कार्यं वा साधयेयं देहं वा पातयेयम्	4
	9.	दीनबन्धुः श्रीनायारः	4
4.	खण्डः - 'घ' अनुप्रयुक्त-व्याकरणम् सन्धिः कारकस्य समासस्य च परिभाषां हिन्दीभाषया उदाहरणञ्च संस्कृतभाषया लिखत		6
5.	खण्डः - 'ङ' बहुविकल्पीयाः प्रश्नाः पाठाधारित-अभ्यासात् - सन्धिः/ सन्धिच्छेदः, समासः/विग्रहः, प्रत्ययः संयोगः वियोगश्च, उपपदविभक्तिः, पर्यायपदम्, विलोमपदम्, विशेषण-विशेष्यपदम्		17
	योगः		80
	आन्तरिक-मूल्याङ्कनम्		20
	सम्पूर्णाङ्काः		100

प्रथमः पाठः - विद्ययाऽमृतमश्नुते

मन्त्राणां सस्वरगानस्य मन्त्राणामर्थानां च भावार्थबोधनम्। अन्वयस्य ज्ञानप्रदानम्। वेदानां परिचयः हिन्दीभाषया। मन्त्रेषु आधारितानां प्रश्नोत्तराणाम् एकपदेन पूर्णवाक्येन च उत्तरप्रदानस्य अभ्यासः। पाठे आगतानां पर्यायपदानां विलोमपदानां समुचितपदानां योजनस्य रिक्तस्थानपूर्तः सन्धि-प्रत्ययानाञ्च ज्ञानप्रदानम्। पाठान्तर्गत-अभ्यासकार्यम्।

द्वितीयः पाठः - रघुकौत्ससंवादः

पाठपरिचयः कविपरिचयः पद्यवाचनस्य अभ्यासः पद्यांशस्य सरलार्थज्ञानम् अन्वयस्य ज्ञानप्रदानम्। पद्यांशाधारितानां प्रश्नोत्तराणां च अभ्यासः। प्रश्ननिर्माणस्य अभ्यासकार्यम्। पाठे आगतानां पर्यायपदानां विलोमपदानां समासानां समुचितपदानां योजनस्य विशेष्य-विशेषणपदानां प्रत्ययानाञ्च ज्ञानप्रदानम्। पाठान्तर्गत-अभ्यासकार्यम्।

तृतीयः पाठः - बालकौतुकम्

पाठपरिचयः लेखकपरिचयः नाट्यांशवाचनस्य अभ्यासः नाट्यांशस्य सरलार्थज्ञानं पद्यांशस्य सरलार्थज्ञानम् अन्वयस्य च ज्ञानप्रदानम्। नाट्यांशाधारितानां पद्यांशाधारितानां च प्रश्नोत्तराणाम् अभ्यासः। प्रश्ननिर्माणस्य अभ्यासः। निर्देशानुसारं रिक्तस्थानपूर्तः अभ्यासः। समासज्ञानप्रदानम्। पाठान्तर्गत अभ्यासकार्यम्।

चतुर्थः पाठः - कर्मगौरवम्

पाठपरिचयः कविपरिचयः पद्यवाचनस्य अभ्यासः पद्यांशस्य सरलार्थज्ञानम् अन्वयस्य च ज्ञानप्रदानम्। पद्यांशाधारितानां प्रश्नोत्तराणाम् अभ्यासः। प्रश्ननिर्माणस्य अभ्यासः। पाठे आगतानां पर्यायपदानां विलोमपदानां च ज्ञानम्। सन्धिज्ञानम्। पाठान्तर्गत-अभ्यासकार्यम्।

पञ्चमः पाठः - शुकनासोपदेशः

कथाग्रन्थपरिचयः लेखकपरिचयः गद्यवाचनस्य अभ्यासः गद्यांशस्य सरलार्थज्ञानं गद्यांशाधारितानां प्रश्नोत्तराणाम् एकपदेन पूर्णवाक्येन च अभ्यासः। पाठे आगतानां विशेष्य-विशेषणपदानां ज्ञानप्रदानम्। समासज्ञानप्रदानम्। सन्धिज्ञानम्। पाठान्तर्गत-अभ्यासकार्यम्।

षष्ठः पाठः - सूक्तिसुधा

पाठपरिचयः कविपरिचयः पद्यवाचनस्य अभ्यासः पद्यांशस्य सरलार्थज्ञानम् अन्वयस्य ज्ञानप्रदानञ्च। पद्यांशाधारितानां प्रश्नोत्तराणाम् एकपदेन पूर्णवाक्येन च अभ्यासः। पाठे आगतानां पर्यायपदानां विलोमपदानां रिक्तस्थानपूर्तेः सन्धि-प्रत्ययानाञ्च ज्ञानप्रदानम्। छन्द-अलङ्काराणां ज्ञानप्रदानम्। पाठान्तर्गत-अभ्यासकार्यम्।

सप्तमः पाठः - विक्रमस्यौदार्यम्

कथाग्रन्थपरिचयः लेखकपरिचयः गद्यवाचनस्य अभ्यासः गद्यांशस्य सरलार्थज्ञानं पद्यांशस्य सरलार्थज्ञानम् अन्वयस्य च ज्ञानप्रदानम्। गद्यांशाधारितानां पद्यांशाधारितानां च प्रश्नोत्तराणाम् अभ्यासः। रिक्तस्थानपूर्तेः समास-समस्तपदानां विग्रहपदानाञ्च अभ्यासः। सन्धि-प्रत्ययानाञ्च ज्ञानप्रदानम्। पाठान्तर्गत-अभ्यासकार्यम्।

अष्टमः पाठः - कार्यं वा साधयेयं देहं वा पातयेयम्

ग्रन्थपरिचयः लेखकपरिचयः गद्यवाचनस्य अभ्यासः गद्यांशस्य भावार्थबोधनम्। गद्यांशाधारितानां प्रश्नोत्तराणाम् अभ्यासः। रिक्तस्थानपूर्तेः अभ्यासः। पर्यायपदानां सन्धि-सन्धिविच्छेदपदानां प्रत्ययानाञ्च अभ्यासः। समास-समस्तपदानां विग्रहपदानां ज्ञानप्रदानम्। पाठान्तर्गत-अभ्यासकार्यम्।

नवमः पाठः - दीनबन्धुः श्रीनायारः

कथाग्रन्थपरिचयः लेखकपरिचयः गद्यवाचनस्य अभ्यासः गद्यांशस्य भावार्थबोधनञ्च। गद्यांशाधारितानां प्रश्नोत्तराणाम् अभ्यासः। प्रश्ननिर्माणस्य अभ्यासः। पाठे आगतानां पर्यायपदानां विलोमपदानां विशेष्य-विशेषणपदानां प्रत्ययानाञ्च अभ्यासः। समास-समस्तपदानां विग्रहपदानाञ्च ज्ञानम्। पाठान्तर्गत-अभ्यासकार्यम्।

मासिक पाठ्यक्रमस्य शिक्षणयोजना (2025-26)

श्रेणी: - द्वादशी

विषय: - संस्कृतम्

कोड: - 526

मासाः	पाठ्यपुस्तकस्य नाम	पाठ्यबिन्दवः	शिक्षणस्य कालांशाः	पुनरावृत्तेः कालांशाः
अप्रैल	शाश्वती भाग-2 पाठाधारितं व्याकरणम्	प्रथमः पाठः - विद्ययाऽमृतमश्नुते मन्त्राणां सप्रसङ्गहिन्दीव्याख्या अभ्यासः कविपरिचयः रचनापरिचयश्च सन्धिः - सन्धेः परिभाषा भेदानां नामानि च। दीर्घसन्धिः गुणसन्धिश्च। कारकम् - परिभाषा भेदानां परिचयश्च कर्ता कारकम् छन्दः - अनुष्टुप् समासः - परिभाषा भेदानां परिचयश्च। पठितपद्यांशाद् एवम् अपठितगद्यांशात् प्रश्नोत्तराणाम् अभ्यासकार्यम्	5 3 5 2 1 2 2	2
मई	शाश्वती भाग-2 पाठाधारितं व्याकरणम्	द्वितीयः पाठः - रघुकौत्ससंवादः गद्यानां सप्रसङ्गहिन्दीव्याख्या अभ्यासः कविपरिचयः रचनापरिचयश्च स्वरसन्धिः - वृद्धिसन्धिः, यण्-सन्धिः समासः - अव्ययीभावसमासः कारकम् - कर्मकारकम् अलङ्कारः - अनुप्रासः छन्दः - इन्द्रवज्रा प्रत्ययः - क्त्वा, ल्यप्, तुमुन् निबन्धः - संस्कृत भाषायाः महत्त्वम् (केवलं पञ्चवाक्यानि) पठितगद्यांशाद् एवम् अपठितगद्यांशात् प्रश्नोत्तराणाम् अभ्यासकार्यम्	7 2 1 1 1 1 2 1 3	2
जून		ग्रीष्मावकाशेषु संस्कृतसम्बद्धगतिविधयः यथा :- - पोस्टर-चार्ट-प्रोजेक्टनिर्माणम् (सन्धि-समास-कारकादयः) - क्रियापदलेखनम् - निजसम्बन्धीनां नाम्ना शब्दरूपाणां निर्माणम् - सूक्तिलेखनम् अथवा श्लोकलेखनम् - पाठाधारित-कठिनशब्दानाम् शब्दकोषनिर्माणम् - स्क्रैप-पुस्तकनिर्माणम्		

जुलाई	शाश्वती भाग-2 पाठाधारितं व्याकरणम्	परीक्षायाः कृते पुनरावृत्तिकार्यम् तृतीयः पाठः - बालकौतुकम् चतुर्थः पाठः - कर्मगौरवम् पद्यानां नाटयांशानां च सप्रसङ्गहिन्दीव्याख्या अभ्यासः कविपरिचयः रचनापरिचयश्च सन्धिः - अयादिसन्धिः समासः - तत्पुरुषसमासः कारकम् - करणकारकम् अलङ्कारः - उपमा निबन्धः - अनुशासनम् (केवलं पञ्चवाक्यानि)	4 4 1 1 1 1	6 1 1
जुलाई	शाश्वती भाग-2 पाठाधारितं व्याकरणम्	पञ्चमः पाठः - शुकनासोपदेशः गद्यानां सप्रसङ्गहिन्दीव्याख्या अभ्यासः कविपरिचयः रचनापरिचयश्च सन्धिः - व्यंजनसन्धेः परिभाषा भेदानां परिचयश्च कारकम् - सम्प्रदानम् समासः - तत्पुरुषस्य भेदानां परिचयः प्रत्ययः - क्त, क्तवतु अलङ्कारः - रूपकः छन्दः - उपेन्द्रवज्रा निबन्धः - प्रातः कालीन भ्रमणम् (केवलं पञ्चवाक्यानि) पठितगद्यांशाद् एवम् अपठितगद्यांशात् प्रश्नोत्तराणाम् अभ्यासकार्यम्	5 3 1 2 2 1 1 2	2
सितम्बर	रचनात्मककार्यम् व्याकरणम्	पठितापठितावबोधनम् निबन्धः - सत्सङ्गतिः (केवलं पञ्चवाक्यानि) परोपकारः (केवलं पञ्चवाक्यानि) प्रत्ययः - मयट्, तृच्, तसि, तसिल् छन्दः - वंशस्थ अर्द्धवार्षिकी परीक्षा	4 2 3 1	2
अक्टूबर	शाश्वती भाग-2 पाठाधारितं व्याकरणम्	षष्ठः पाठः - सूक्तिसुधा सप्तमः पाठः - विक्रमस्यौदार्यम् पद्यानां गद्यानां च सप्रसङ्गहिन्दीव्याख्या अभ्यासः कविपरिचयः रचनापरिचयश्च सन्धिः - व्यंजनसन्धिः श्रुत्व ष्टुत्व समासः - द्विगुः, कर्मधारयः प्रत्ययः - कृदन्त - तव्यत्, अनीयर् कारकम् - अपादानम् अलङ्कारः - यमकः छन्दः - वसन्ततिलका निबन्धः - स्वच्छतायाः महत्त्वम् (केवलं पञ्चवाक्यानि)	4 4 2 1 2 1 1 1 1	1 1

नवम्बर	शाश्वती भाग-2 पाठाधारितं व्याकरणम्	परीक्षायाः कृते पुनरावृत्तिकार्यम् अष्टमः पाठः - कार्यं वा साधयेयं देहं वा पातयेयम् गद्यानां नाट्यांशानां च सप्रसङ्गहिन्दीव्याख्या अभ्यासः कविपरिचयः रचनापरिचयश्च सन्धिः - विसर्गसन्धेः परिभाषा भेदानां परिचयश्च प्रत्ययः - शतृ, शानच् समासः - बहुव्रीहिः अलङ्कारः - श्लेषः छन्दः - मालिनी कारकम् - सम्बन्धकारकम् निबन्धः - समयस्य सदुपयोगः (केवलं पञ्चवाक्यानि)	4 2 2 1 1 1 1	5 2
नवम्बर				
दिसम्बर	शाश्वती भाग-2 पाठाधारितं व्याकरणम्	नवमः पाठः - दीनबन्धुः श्रीनायारः पद्यानां सप्रसङ्गहिन्दीव्याख्या अभ्यासः कविपरिचयः रचनापरिचयश्च उपपद-विभक्तयः कारकम् - अधिकरणम् समासः - द्वन्द्वः प्रत्ययः - त्व, तल् (तद्धित) टाप् डीप् (स्त्री) अलङ्कारः - उत्प्रेक्षा छन्दः - शिखरिणी निबन्धः - मम प्रियः कविः (केवलं पञ्चवाक्यानि)	4 4 1 1 2 1 1 1	1
जनवरी	शाश्वती भाग-2 रचनात्मककार्यम्	अलङ्कारः - अतिशयोक्तिः पाठानां पुनरावृत्तिः पठितापठितावबोधनं पुनरावृत्तिश्च	1	9 2
फरवरी	शाश्वती भाग-2 रचनात्मककार्यम्	परीक्षायाः कृते पुनरावृत्तिः पठितापठितावबोधनस्य पुनरावृत्तिः अनुप्रयुक्तव्याकरणस्य पुनरावृत्तिः		8 2 10
मार्च		वार्षिकी परीक्षा		

विशेषकथनम् -

- विषयशिक्षकेभ्यः मन्तव्यो दीयते यत् ते छात्राणां शब्दावल्याः अवधारणायाश्च स्पष्टतां वर्धनाय अध्यायेषु प्रयुक्तायाः शब्दावल्याः परिभाषात्मकशब्दानां टिप्पणीपुस्तिकां सज्जीकरणाय च निर्देशितं कुर्युः ।

निर्धारितपुस्तकम् :-

- शाश्वती भाग-2 द्वादशीकक्षायाः कृते पाठ्यपुस्तकम् - BSEH प्रकाशनम्

प्रश्नपत्रस्य प्रारूपम् (2025-26)

श्रेणी: - द्वादशी

विषय: - संस्कृतम्

कोड: - 526

काल: - त्रयः होराः

प्रश्नानां प्रकारः	अङ्काः	संख्या	विवरणम्	पूर्णाङ्काः
वस्तुनिष्ठप्रश्नाः	1	2	20 बहुविकल्पीयप्रश्नाः	20
अतिलघूत्तरात्मकप्रश्नाः	1	7	4 रिक्तस्थानपूर्तिः प्रश्नाः 14 एकपदेन उत्तरत प्रश्नाः 7 पूर्णवाक्येन उत्तरत प्रश्नाः	25
लघूत्तरात्मकप्रश्नाः	2	4	11 पूर्णवाक्येन उत्तरत प्रश्नाः	22
दीर्घ-उत्तरात्मकप्रश्नाः	4	2	2 सप्रसङ्गव्याख्यात्मकप्रश्नाः	08
अतिदीर्घ-उत्तरात्मकप्रश्नाः	5	1	निबन्धः	05
कुल		16		80